

Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві: Матеріали студентської науково-практичної конференції, 4-6 квітня 2007 р. / Відп. ред. Мінчак Г.Б. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. – 440 с.

У збірнику вміщено матеріали конференції, які присвячені основним проблемам сучасного мовознавства, літературознавства, методики мовної освіти, а також педагогічним, психологічним, культурологічним та історичним проблемам розвитку освіти у світі Болонських реалій.

Відповідальний редактор:
Мінчак Г.Б.

Члени редколегії та керівники секцій:

- канд. філол. наук, проф. Гладуш Н.Ф.
- канд. пед. наук, проф. Спіцин Є.С.
- канд. філол. наук, доц. Чеснокова Г.В.
- докт. істор. наук, проф. Срібняк І.В.
- канд. тех. наук, доц. Асоянц П.Г.
- канд. пед. наук, ст. викл. Голованчук Л.П.
- канд. філол. наук, доц. Гончарова Н.М.
- канд. філол. наук, ст. викл. Жигадло О.Ю.
- канд. юрид. наук, ст. викл. Киренко С.Г.
- канд. філол. наук, доц. Лиса Г.І.
- канд. психол. наук, доц. Лозова О.М.
- ст. викл. Ніколаєв Б.І.
- канд. філол. наук, доц. Серякова І.І.
- канд. філол. наук, доц. Серебрянська А.О.
- канд. філол. наук, доц. Цима Л.І.
- ст. викл. Шульпіна Н.В.

© Вид. центр КНЛУ, 2007

Власюк Т.В.	Участь засобів сегментного рівня мови у вираженні гумористичного ефекту тексту	44
Воскрес А.А.	Категоріальний статус порівняння	47
Гаврилова Ю.В.	Використання ментальних просторів прецедентних феноменів для досягнення ефекту мовної гри у франкомовному медіа-дискурсі	49
Галаган В.Я.	До проблеми вербальної агресії	51
Галинська О.М.	Компаративні фразеологічні одиниці на означення суб'єктивної оцінки людини в українській і англійській мовах	53
Горбунова К.А.	Гіпертекст як форма представлення інформації	55
Гордєєва А.Й.	Використання кооперативно-інтерактивних технологій під час навчання майбутніх учителів у лінгфонно-акустичній лабораторії	57
Горчак Т.Ю.	Знаковість словесного образу-символу (на матеріалі американської поезії модерну та постмодерну)	59
Грамушняк Т.А.	Політичний лозунг як жанр політичного дискурсу	61
Грачова І.Є.	Сполучувані характеристики слів-квантифікаторів у середньоанглійській мові	64
Гринюк О.С.	Характеристика похідного слова сучасної німецької мови	67
Гулдова І.С.	Паремії в американських поетичних текстах XX століття: комунікативний аспект	70
Гутник В.М.	Формування фонетичної компетенції під час комунікативного настановчо-корективного курсу в вищій мовній школі	74
Деркач Н.В.	Визначення жанрового статусу прислів'я як тексту малої форми	77
Дмитренко О.П.	Функціональні особливості фразеологічних одиниць на позначення економічних понять у сучасній німецькій мові	81
Дубровська І.Б.	Загальне та особливе в біблійно-християнських фразеологізмах (на прикладах німецької та української мов) ...	85

ВИЗНАЧЕННЯ ЖАНРОВОГО СТАТУСУ ПРИСЛІВ'Я ЯК ТЕКСТУ МАЛОЇ ФОРМИ

Деркач Н.В.

Київський національний лінгвістичний університет

Проблема визначення жанрового статусу прислів'я є однією з таких, які не отримали до цих пір остаточного вирішення. Складнощі розв'язання цієї проблеми полягають насамперед у тому, що прислів'я не підпадає під окремий чітко визначений жанр [Мооп] унаслідок значної варіативності своєї форми, витоків, змісту, мети використання, структури, сфери вжитку та ряду інших факторів. Зважаючи на викладене, нами було здійснено спробу систематизувати існуючі погляди на визначення прислів'я з метою встановлення його жанрового статусу як окремої мовної одиниці, що могло б слугувати вихідним положенням під час проведення подальшого експериментально-фонетичного дослідження.

За результатами виконаного аналізу було виявлено, що, в першу чергу, поняття "прислів'я" знаходить своє визначення в розділі фразеології, яку, як відомо [Постнова 2002: 100], трактують дещо по-різному: у вузькому та широкому розумінні. Так, згідно з першим трактуванням [Виноградов 1977], об'єктом фразеології є сукупність мовних одиниць, що виникають в результаті специфічного семантичного розвитку лексичних засобів у певних синтаксичних і стилістичних умовах [ЛЭС 1990: 559-560]. Відповідно до цього бачення прислів'я не входять до кола досліджень фразеології.

У свою чергу, фразеологія в широкому розумінні [там само] — дисципліна, яка вивчає стійкі фрази різних структурних типів з різними семіотичними функціями, — включає прислів'я до своєї об'єктної сфери. При цьому слід зазначити, що основним критерієм фразеологічності того чи іншого словесного виразу, у тому числі прислів'я, є критерій неперекладності або неможливості точного перекладу на інші мови. Таким чином, до фразеологічних одиниць поряд з прислів'ями належать приказки, ідіоми, стійкі сполучення, формули та звороти

науково-термінологічного характеру, деякі канцелярські штампи, афоризми тощо, тобто будь-яке сполучення слів, що має той або інший ступінь стійкості.

Безсумнівно, певний ступінь стійкості або константності характерний і для прислів'їв як фразеологічних одиниць, що може бути пояснено [там само] тим, що вони є "вкрапленнями" в мову з іншої семіотичної системи – фольклору. Доцільно нагадати у зв'язку з цим, що відповідно до традиційного визначення [Киченко 1998: 13, 18] фольклор є словесною народною творчістю, представленою сукупністю різних вербальних видів та форм, яка підпорядковується особливим, незмінним внутрішнім законам, що визначили тривалу в часі автономну культурну традицію – від архаїчного обрядового синкретизму музики, слова, руху до становлення жанру як універсального явища. Іншими словами, визначальними ознаками фольклору є усне побутування, варіативність форми і водночас передбачуваність логіки його розвитку.

Цікавим є й той факт, що розвиток фольклору являє собою спробу культурної організації міфу, переорієнтацію стихійного пізнання на художнє осмислення, оформлення та закріплення культурного досвіду в нових формах – жанрах. Отже, всередині міфологічної структури зароджується особливим чином структурований і функціонуючий "жанровий простір" [Киченко 1998: 30], у межах якого відбувається узагальнення, вираження, художнє закріплення та передача образу, метафори чи фабули.

Вважається [Чистов 1964: 4], що фольклорний жанр, подібно до літературного, слід визначати як особливе співвідношення форми та змісту. У праці [Киченко 1998] узагальнено такі найістотніші риси фольклорного жанру: по-перше, фольклорний жанр – категорія пізнавальна, орієнтована на створення художньої моделі світу; по-друге, цей жанр є категорією історичною, а, отже, досить динамічною; по-третє, фольклорний жанр – явище утилітарне, наповнене соціальним змістом; по-четверте, – це формально-змістова структура, що відрізняється рядом типологічних ознак: формою виконання, спільністю ідейно-естетичного підходу до дійсності та єдністю художніх засобів.

На теперішній час не існує загальноприйнятої систематизації та класифікації фольклорних жанрів. Як наслідок у вирішенні проблеми жанрового складу фольклору намітилися дві традиції. Перша пов'язана з класифікацією фольклорних текстів на основі загальнофілологічних принципів. При цьому В.Я.Пропп [1976: 34-35] пропонує під час здійснення класифікації фольклорних жанрів застосувати традиційну класифікацію родів, видів та жанрів, розроблену в літературознавстві. Дослідник підкреслює "цілковиту умовність" поняття фольклорного жанру, вказуючи на можливість його членування на більш конкретні категорії.

У свою чергу, у праці [Киченко 1998: 149-151] зазначається, що фольклор ділиться на роди, жанри та жанрові різновиди. Чільну роль при класифікації жанрів відіграє рід – категорія ключова, яка визначає загальний пізнавальний підхід до світу та спосіб зображення дійсності (епічний, ліричний, драматичний). Автор називає рід типом побутування фольклорного твору, а тип – категорією, що забезпечує "стійкість" роду, його смислове наповнення. При цьому вказується, що рід завжди супроводжують три типи побутування художньої форми: прозовий, віршовий та синкретичний (або ігровий). За цією класифікацією прислів'я відносяться до епосу за родом і співвідносяться із синкретичним типом.

Друга дослідницька традиція пропонує класифікувати жанри за ознаками, що визначаються специфікою фольклору, його культурною самостійністю та самодостатністю. В основу цієї класифікації покладено протиставлення розповідних (епос, народна пісня) та нерозповідних (обрядова і необрядова лірика, малі жанри, народна драма) форм фольклору. При цьому нерозповідний фольклор [Киченко 1998] орієнтований здебільшого на збереження архаїчного міфологічного контексту, з якого він виник, на відтворення ритуально-обрядової ситуації, поза якою відбувається розмивання його семантики.

У світовій фольклористиці [Землянова 1973: 276] встановилася традиція поділяти фольклорний матеріал на три основні жанри: міф, легенду та казку. У свою чергу, А. Дандіс (цит. за: [Землянова 1973: 293]) пропонує "внутрішні" критерії для визначення жанру, засновані на триступеневому структуральному аналізі тексти, тексту та контексту. Текстуру А. Дандіс визначає як мову; аналіз тексти є аналіз морфем та фонем, алітерацій і рим, наголосів та інтонацій. Текст, в інтерпретації А. Дандіса, – це сюжет конкретної казки, прислів'я або пісні, у той час, коли контекстом є особлива соціальна ситуація, в якій використовується даний твір. У зв'язку з цим, знання контексту є особливо важливим для розуміння жанрів, зокрема прислів'я, тексти яких мало змінюються.

На думку Р.Д. Абрахамза [там само], специфіка традиційних фольклорних жанрів полягає в тому, що вони є усталеними символічними формами розуміння й організації досвіду соціального життя. Жанр прислів'я він визначає як структуру, що складається з описових елементів, носій яких має бути вгаданий. Автор вважає, що у функціональному, або стратегічному, аспекті прислів'я являє собою повторюваний конфлікт (соціальну проблему) і пропонує його вирішення.

Слід також додати, що в історичному контексті ставлення до визначення поняття прислів'я виглядає досить суперечливим. Так, шумери вважали за прислів'я будь-яку форму народного мовлення і відносили до них заповіді, максими, трюїзми, афоризми, парадокси, компліменти, побажання, тости, короткі байки, анекдоти, молитви тощо. До XVIII століття прислів'я характеризували як метафоричні висловлення, порівняння та дескриптивні епітети [Корень 2000: 5].

Отже, проблема розмежування "малих жанрів", до яких належить прислів'я, не отримала на сьогодні остаточного вирішення. Більше того, оскільки у фольклористиці під час розбивки жанрів застосовується розподіл за ознаками виключення [Пропп 1976: 41], то прислів'я може визначитися через інші "малі жанри". Наприклад, прислів'я часто тлумачиться через епіграму, до якої можуть відноситися і відомі висловлення типу *It never rains but it pours* [WBE 2005: 839], тобто те, що по суті є прислів'ям.

Аналізуючи семантичну природу прислів'їв, А.Дандіс [Dundes 2000] заперечує включення до їхнього корпусу висловлень про погоду та лікування, відносячи їх до народних марновірств. Дослідник робить висновок про те, що подібні висловлення мають лише текстуальні ознаки прислів'їв. Водночас Ш.Арора [Агога 1995], спираючись на опитування іспаномовних інформантів, констатує відсутність сприйманої жанрової різниці між вищезгаданими прислів'ями та тими різновидами усної творчості, що відносяться до інших сфер людського досвіду.

За спостереженням Г.Л.Пермякова [1970: 9], який аналізував клішовані тексти малої форми відповідно до їхньої структури та логіко-семіотичної природи, образності, виразності і компактності прислів'я наближає його до приказки. У пареміологічній літературі [там само] приказками, як правило, називають алегоричні словесні звороти, що виражають "незавершені судження", а прислів'ями – алегоричні речення, що формулюють "завершену думку". З цим погоджується О.В.Корень [2000: 4], зазначаючи, що приказки реалізують номінативну функцію, а прислів'я – комунікативну; до того ж приказки, на відміну від прислів'їв, не позначені дидактичністю.

У свою чергу, байка як текст малої форми відрізняється від прислів'я більш ускладненою композиційною будовою. Схожість комунікативного призначення та функціонального навантаження байки і прислів'я робить можливою трансформацію байки в прислів'я шляхом редукції її форми, демонструючи ефект "згущення думки" [Потебня 1914: 89-90]. Іншими словами, частина байки може стати прислів'ям завдяки тому, що решта змістового наповнення зберігається в думці і її легко відновити [там само].

Проведений нами огляд лінгвістичних джерел підтверджує існуючу думку про неможливість однозначного визначення жанрового статусу прислів'я, зумовлену його семантичними, структурними та функціональними особливостями. У той же час під кутом зору мети нашого дослідження, спрямованого на вивчення просодичної організації англійських прислів'їв, доцільно розглядати їх як фразеологічні одиниці, що належність до семіотичної системи фольклору. Крім того, у подальших дослідженнях будемо спиратися на класифікацію жанрів, запропоновану в праці [Киченко 1998], згідно з якою прислів'я належать до епосу за родом і корелюють із синкретичним типом побутування фольклорного твору. Вважаємо також, що для коректного формування експериментального корпусу прислів'їв необхідно чітко відмежувати їх від інших текстів малої форми, зважаючи на можливість їхнього перехрещування через генетичну, структурну або функціональну близькість.

Література

1. *Виноградов В.В.* Избранные труды. Лексикология и лексикография / Отв. ред. В.Г. Костомаров. – М.: Наука, 1977.
2. *Землянова Л. М.* Проблемы специфики жанров в современной фольклористике США // Специфика фольклорных жанров / Отв. ред. Б.П.Кардан. – М.: Наука, 1973. – С. 268-304.
3. *Киченко А.С.* Введение в теорию фольклора: Учеб. пособие. – Черкассы: Издательство Черкасского национального университета имени Богдана Хмельницкого, 1998.
4. *Корень О.В.* Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Харків, 2000.
5. *Пермяков Г.Л.* От поговорки до сказки. – М.: Наука, 1970.
6. *Постнова Т.Е.* Фразеологизмы в современной печатной рекламе // Вестник МГУ. – Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 1. – М.: Изд-во МГУ. – С. 100-103.

7. *Потебня А.А.* Из лекций по теории словесности. Басня. Пословица. Поговорка. – Харьков: Мирный труд, 1914.

8. *Протт В.Я.* Принципы классификации фольклорных жанров // Фольклор и действительность. Избранные статьи. – М.: Наука, 1976. – С. 35-45.

9. *Чистов К.В.* К вопросу о принципах классификации жанров устной народной прозы. – М.: Наука, 1964.

10. *Arora Sh. L.* Weather proverbs: Another Look // De Proverbio. Electronic Journal of International Proverb Studies. – 1995. – Vol. 1. – No 2. – http://www.deproverbio.com/DPjournal/DP.1.2.95/WEATHER_PROVERBS.html.

11. *Dundes A.* On Whether Weather 'Proverbs' are Proverbs // De Proverbio. Electronic Journal of International Proverb Studies. – 2000. – Vol. 6. – No 2. – <http://www.deproverbio.com/Dpjournal/DP.6.2.00/WEATHER.html>.

12. *Moon P.* Traditional Maori Proverbs: Some General Themes. – <http://www.otago.ac.nz/DeepSouth/vol3no1/moon2.html>.

Довідники

1. *ЛЭС.* Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н.Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990.

2. *WBE.* The World Book Encyclopedia: In 22 volumes. – Chicago: World Book, Inc., a Scott Fetzer Company, 2005. – Vol. 15.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОНЬЯТЬ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Дмитренко О.П.

Київський національний економічний університет

Вивчення особливостей функціонування фразеологічних одиниць (далі ФО) у мовленні стало можливим з виходом синтаксичної теорії за межі окремого речення. ФО використовуються у процесі комунікації, в процесі спілкування людей одного з одним. При актуалізації у мовленні вони зазнають змін з боку граматичної системи мови, комунікативної спрямованості висловлювання та інтенції мовця. На функціонування ФО значною мірою впливає також протидія тенденцій у системі мови – збереження тотожності знака у системі мови та безперервності його зміни у процесі мовлення. Дослідження функцій ФО повинно стати однією з основних проблем фразеології, оскільки саме завдяки результатам досліджень функцій мовних знаків можна осмислити їх структуру та особливості.

У сучасній лінгвістиці існують різні підходи до визначення і класифікації функцій мови в цілому і функцій її складових елементів зокрема [Черньшева 1974], [Кунин 1986:96-100], [Пилипчук 1980], [Козырева 1985: 69-81]. Під функцією мовних одиниць розуміють їх здатність до виконання певного призначення та відповідного функціонування у мовленні [ЛЭС 1990: 565]. Щодо класифікації функцій ФО, визначення їх місця у системі мови і мовлення існують різні точки зору. Деякі дослідники не розрізняють основні та додаткові функції цих мовних знаків. Якраз ігнорування ієрархії функцій ФО, акцентування на